

HERITAGE

Number VIII
Belgrade 2007

НАСЛЕЂЕ

ЗАВОД ЗА ЗАШТИТУ СПОМЕНИКА
КУЛТУРЕ ГРАДА БЕОГРАДА

Број VIII, Београд 2007

YU ISSN 1450-605X

HERITAGE

Number VIII

Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade

EDITOR IN CHIEF Milana Jočić, Director of the Institute
EDITOR Marko Popović PhD
SECRETARIES Bojana Ibrajter-Gazibara, Saša Mihajlov

EDITORIAL STAFF Milka Čanak-Medić PhD, Irina Subotić PhD,
Marko Popović PhD, Nađa Kurtović-Folić PhD,
Miroslav Timotijević PhD, Aleksandar Kadijević PhD,
Zoran Jakovljević, Vera Pavlović-Lončarski,
Nada Živković, Marina Nešković

BELGRADE 2007

НАСЛЕЂЕ

Број VIII

Завод за заштиту споменика културе града Београда

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК

Милана Јочић, директор Завода

УРЕДНИК

др Марко Поповић

СЕКРЕТАРИ

Бојана Ибрајтер-Газибара, Саша Михајлов

РЕДАКЦИЈА

др Милка Чанак-Медић, др Ирина Суботић,
др Марко Поповић, др Нађа Куртовић-Фолић,
др Мирослав Тимотијевић, др Александар Кадијевић,
Зоран Јаковљевић, Вера Павловић-Лончарски,
Нада Живковић, Марина Нешковић

МИРЈАНА РОТЕР-БЛАГОЈЕВИЋ
СТАМБЕНА АРХИТЕКТУРА
БЕОГРАДА У 19.И ПОЧЕТКОМ
20. ВЕКА

Књига др Мирјане Ротер-Благојевић, доценткиње на Архитектонском факултету Универзитета у Београду, објављена је концем 2006. године, као монографска студија о београдској стамбеној архитектури 19. и почетка 20. века. Од часа када је изашла из штампе, књига је привукла велику пажњу научне, стручне и шире јавности, будући да је ауторка презентовала мало познат, али изузетно значајан сегмент архитектонског наслеђа Београда. Обимна, садржајна и озбиљна научна студија др Мирјане Ротер-Благојевић представља својеврстан издавачки подухват: до сада је добила две престижне награде – награду града „Павле Васић“ и награду 29. салона архитектуре у категорији „Публикације“.

Главне одлике књиге јесу научна релевантност, озбиљност и аналитички приступ, из којих је проистекла јединствена синтеза о развоју, трансформацији и структури стамбене архитектуре Београда „дугог 19. века“. Овај пионирски подухват има све елементе научне синтезе и по својим методама, циљевима и резултатима заузима посебно и репрезентативно место у корпусу домаће архитектонске историографије. Концептуална и садржајна структура књиге посебног је значајна; ауторка је на велика врата у домаћу научну средину увела озбиљан и оригиналан аналитички метод истраживања. На тај начин, др Мирјана Ротер-Благојевић поставила је високе стандарде свим будућим покушајима проучавања и вредновања тако сложеног културолошког и историјског проблема какав је архитектура престонице за време настанка и развоја прве српске модерне државе.

Књига представља научно валидну и језгровиту студију стамбене архитектуре Београда током 19. и почетком 20. века – периода који је од кључног значаја за развој не само доцније архитектуре у Србији већ и за конституисање модерног друштва у њој, у коме је архитектонска култура заузимала видно место. Стога

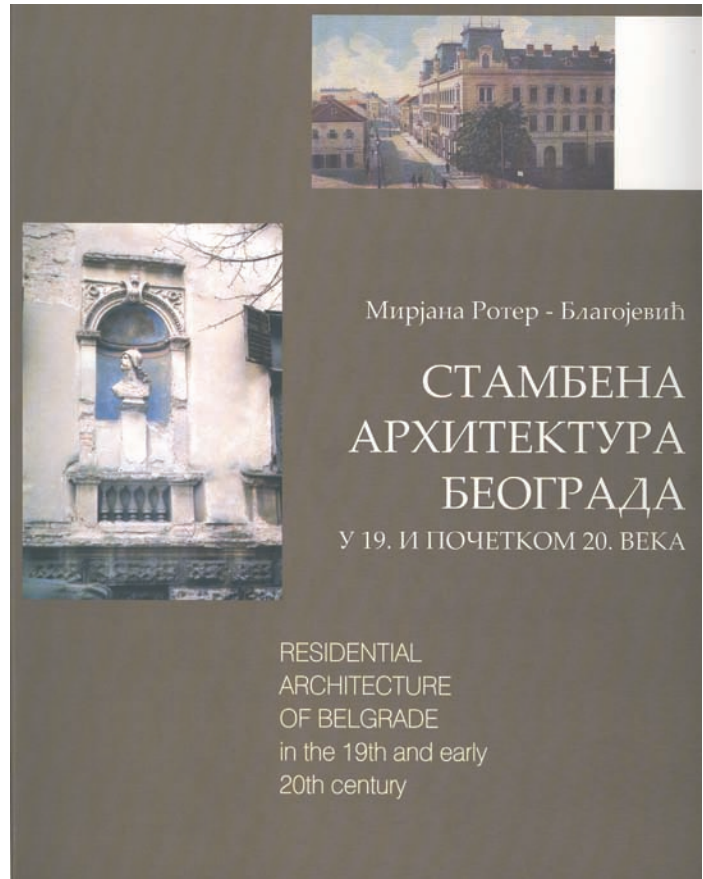
је студија др Мирјане Ротер-Благојевић драгоценостиво за проучавање разноликих аспеката београдске и архитектонске културе Србије 19. и почетка 20. века, као и за свако озбиљно суочавање с проблемом културног идентитета ове средине. На известан начин, књига указује на бројне правце развоја, противречности, синкопичан и тром уплив модернизације, али и на потенцијале појединих архитектонских пракси да успоставе стабилан архитектонски идентитет нове Србије и њене престонице који је био ултимативно окренут од отоманске прошлости ка модерној европској будућности. Књига указује на чињеницу да је и стамбено градитељство – поред јавне и репрезентативне архитектуре – учествовало у тим сложеним културним и друштвеним процесима, и то током дугог и политички нестабилног периода који је започео Хатишерифом из 1829. године и завршио се уласком у Први светски рат осамдесет пет година доцније.

Структура књиге организована је у неколико целина, од којих се свака састоји из низа аналитичких поглавља. Књига садржи 445 страница основног текста са одговарајућим научним цитатним апаратом и илустрацијама, док су прилози на крају рукописа презентовани на додатне 73 странице. Прилог садржи сажетак на енглеском језику, списак коришћених скраћеница, библиографију, списак порекла илустративних прилога, те веома садржајан индекс.

У *Уводу* ауторка указује на основна опредељења истраживања, проистеклог из њеног вишегодишњег рада на својој докторској дисертацији. Сажето и прегледно приказане су опште особености становања и стамбене архитектуре Београда током 19. и почетком 20. века, а ауторка посебно издваја значај породичне куће, указујући на широк спектар њених културолошких улога. У наставку се наводе извори и историјски извори, као и критичка оцена досадашњих истраживања ове занимљиве, али до сада недовољно познате и проучаване теме.

Прва глава књиге, *Урбани и архитектонски преображај Београда током 19. и почетком 20. века*, структурисана је кроз три аналитичка поглавља која се фокусирају на три јасне хронолошке целине у развоју стамбене архитектуре Београда: прву и другу половину 19. столећа, те почетак 20. века. Др Мирјана Ротер-Благојевић сугестивно анализира стање и трансформацију урбане структуре и стамбених зграда у Београду, уз бројну визуелну документацију која сведочи о архитектонском карактеру и особеностима градске структуре.

Друга глава, *Анализа просторне организације стамбених зграда*, представља маестрални крешендо читаве књиге, у коме ауторка прецизно дефинише и развија типолошку структуру стамбене архитектуре

Београда у посматраном периоду. Јасно и недвосмислено указивање на критеријуме типолошке анализе, иза којег следи исцрпан и научно конзистентан истраживачки поступак, необично је значајан квалитет ове књиге, пре свега по озбиљности научног приступа и убедљивим резултатима. То је посебно уочљиво у контексту рецентних публикација о архитектури Београда које су махом лишене озбиљног истраживачког напора. Ауторка развија типолошки низ раздвајајући једнопородичне објекте од вишепородичних, указујући у последњем поглављу ове аналитичке целине на порекло облика просторне организације једнопородичних кућа и вишепородичних стамбених зграда, као и на утицаје појединих типова становања из непосредног окружења, уз веома драгоцену упоредну анализу бројних примера. Посебан квалитет представљају аналитичке студије појединих градитељских типова просторне организације, приказане путем 40 појединачних садржајних схема.

У трећој глави књиге, названој *Архитектонско обликовање стамбених зграда*, др Мирјана Ротер-Благојевић амбициозно приступа и решава проблем архитектонске форме и стила спољашњости грађевина, у широком дијахронијском и концептуалном опсегу. Наиме, ауторка посматра формалне и стилске аспекте

архитектуре кроз сложен међуоднос положаја грађевине у оквиру макро и микро урбаног окружја, унутрашње организације стамбене куће или зграде, те културних струјања која су изнедрила појаву, развој и трансформацију појединих архитектонских стилова од почетка 19. до првих деценија 20. столећа. У неколико поглавља извршена је типолошка анализа архитектонског обликовања и композиције, из које је проистекла богата и сложена, и веома драгоцену поделу на шест основних композиционих типова фасада са бројним подтипovima и варијететима. Ова прецизна и прегледна типологија презентована је на 48 схема. Поред тога, у оквиру треће главе књиге, посебно се издваја поглавље *Стилске карактеристике фасада и архитектонских елемената* у коме др Мирјана Ротер-Благојевић студиозно предочава развој и трансформацију стилских карактеристика београдске стамбене архитектуре на бројним, изврсно илустрованим примерима. На готово стотину страница текста, ова целина функционише и као својеврстан архитектонски бедкер који даје добар преглед стилских тенденција у архитектури србијанске престонице током 19. и почетком 20. века. Коначно, као и у анализи градитељских типова просторне организације, ауторка разматра однос према архитектури у окружењу, кроз преплитање традиционалних, оријенталних и класицистичких утицаја у првој половини 19. века, преко архитектуре романтизма и неостилова у другој половини столећа до појаве нових тенденција и прихватања савремених идеја које је донела сецесија, почетком 20. века.

У *Закључним разматрањима* ауторка сумира резултате истраживања, указујући посебно на основне чиниоце у процесу трансформације различитих облика становања, што представља кључни научни допринос ове изванредне студије. Пред тога, у закључку се износе документовани ставови о променама архитектонске синтаксе обликовања и стилских карактеристика које су пратиле генерални архитектонски развој. Као самосвесна научница и врсни педагог, др Мирјана Ротер-Благојевић посебно наглашава да је њена намера била не само да садржајем књиге да импулс даљем „проучавању и валоризацији стамбене архитектуре 19. и почетка 20. века на простору Београда“ већ и да опомене да „малобројне сачуване куће из 19. и са почетка 20. века све више нестају из нашег окружења

због непознавања и неуважавања њихове историјске, културне и архитектонске вредности, што представља ненадокнадив губитак за будуће генерације“. Стога је појава ове књиге на почетку века, у коме се традиционалне вредности често злоупотребљавају, незаобилазна опомена за свако даље неуважавање архитектонског и културног наслеђа Београда које све више нестаје не само са градских улица и тргова већ и из сећања – чак и из сећања свих којима је брига о споменицима прошлости професионална, морална и, посебно, грађанска дужност.

Због свега тога, немерљив је значај ове књиге. Не само за домаћу научну заједницу, којој недостају овако храбро конципиране синтезе, и не само за студенте и стручњаке из области архитектуре, већ и за друштво у целини. То је важан документ о кућама и зградама које полако ишчезавају из урбаног ткива Београда, и о вредностима уграђеним у њих. Отуда тако велики значај књиге и за проучавање и за вредновање градитељског наслеђа Београда, као и за подизање општег нивоа свести о потреби његовог чувања, заштите, реконструкције и ревитализације. То је посебно уочљиво, уколико се стамбена архитектура посматра и чита као сегмент културе који сведочи о друштвеним вредностима, политичким дешавањима и цивилизацијској трансформацији у оквиру бурне и компликоване историје Србије дугог 19. века.

Међутим, жалосно је што ћирилично писмо, на коме је штампан текст књиге, донекле умањује одјеке овог рукописа у ширем контексту. Било би веома упутно да евентуално друго издање књиге буде штампано латиничним писмом, чиме би се број потенцијалних читалаца знатно увећао, а домети ауторкиног истраживања проширили. Поред тога, сажетак на енглеском језику могао је да буде обимнији и садржајнији.

Коначно, књига др Мирјане Ротер-Благојевић написана је лепим и разумљивим језиком и са задовољством се чита. Изврсно је и богато илустрована, добро конципирана и луксузно опремљена. У случају ове књиге могло би се слободно казати да су циљ и значај вишеструко оправдали средства. Реч је о књизи чија аналитичка прецизност и синтетички фокус постављају нове и тешко достижне стандарде у домаћој архитектонској историографији.